

Podkreślając znaczną zgodność między nauką płynącą z *Centesimus annus* i zobowiązaniami etycznymi Unii Europejskiej, które mogą mieć naturalnie źródło laickie, autor zwraca uwagę na niedorozwój dyskursu etycznego w Unii Europejskiej. Można w nim, jego zdaniem, dostrzec jedynie dwa pola, a mianowicie prywatyzację i problem redystrybucji dochodów. Trudno też oprzeć się wrażeniu, że słynna już encyklika Jana Pawła II jest w pewnym stopniu odpowiedzią na fetyszyczację praw człowieka i nie przyznać racji Weilerowi kiedy pisze, że o ile *Rerum novarum* (1891) była reakcją Kościoła na modernizm, to nawiązująca do niej *Centesimus annus* stanowi swoistą odpowiedź na postmodernizm.

Chrześcijańska Europa godna jest zauważenia z jeszcze jednego względu. Autor pisze na wstępie, iż nie jest to książka ewangelizacyjna. Nie ma ona intencji misyjnej, nie jest wezwaniem do wiary. Oświadczenie takie nabiera szczególniejszej wymowy, jeśli zważyć, że jej autor jest ortodoksyjnym Żydem. Lektura książki pokazuje jednak, że nawet silne zakotwiczenie w pewnej konkretnej tradycji nie musi wpływać na brak obiektywizmu w postrzeganiu rzeczywistości. Można z pełnym przekonaniem formułować tezy, stojące w jawnej sprzeczności z powszechnie panującą poprawnością polityczną.

Tomasz Budnikowski

Noty

RYSZARD ZIĘBA: *Unia Europejska jako aktor stosunków międzynarodowych*, Wydawnictwo naukowe Scholar, Warszawa 2003, 306 ss.

Problematyka przedstawiona w monografii nie znalazła dotychczas pełnego usystematyzowania w literaturze przedmiotu. Większość autorów zajmując się badaniem Unii Europejskiej analizuje przeważnie rozwój integracji europejskiej, zagadnienia związane z tworzeniem i działalnością instytucji czy charakteryzuje poszczególne polityki. Natomiast mało miejsca poświęca się stosunkom zewnętrznym piętnastki i roli, jaką odgrywa na arenie międzynarodowej.

Ryszard Zięba analizuje Unię Europejską z punktu widzenia podmiotu prawa międzynarodowego. Rozważa trzy podsystemy polityki zewnętrznej UE: politykę wspólnotową poprzez zewnętrzne polityki ekonomiczne, Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa oraz Europejską Politykę Bezpieczeństwa i Obrony. Omawia ich genezę i kształtowanie się, struktury i mechanizmy instytucjonalne, a także funkcjonowanie w otoczeniu międzynarodowym. Celem książki „jest ukazanie aktywnej strony uczestnictwa Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych przez analizę odgrywanych przez nią ról międzynarodowych” (s. 13). Natomiast główna hipoteza badawcza niniejszej pracy zawiera się w pytaniu „Czy Unia Europejska staje się już wszechstronnym i globalnym aktorem stosunków międzynarodowych?” (s. 14).

W opinii autora „Unia Europejska, realizując ambitny program kompleksowej integracji i prowadząc aktywną politykę zewnętrzną, staje się znaczącym aktorem międzynarodowym, który wywiera rosnący wpływ na kształtowanie współczesnych stosunków międzynarodowych. UE jako unikalna organizacja międzynarodowa, nie mająca odpowiednika (...) jest specyficznym uczestnikiem stosunków międzynarodowych. Ma pewne atrybuty organizacji międzynarodowej, ale i zarazem podobieństwa do państwa; tworzą ją Wspólnoty Europejskie i formy współpracy państw; Unia Europejska nie jest jednak superpaństwem ani nie zamierza nim zostać” (s. 13).

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów, w których każdy z problemów został potraktowany bardzo szczegółowo. Kwestie, które nie zostały dostatecznie ukazane znalazły odwołania w przypisach i bibliografii.

Wprowadzeniem jest rozdział *Budowanie unii politycznej państw Wspólnoty Europejskiej: od Planu Schumana do Traktatu z Maastricht*. Ukazano w nim drogę państw Europy Zachodniej od pierwszych prób integracji, aż do stworzenia Unii Europejskiej jako podmiotu na scenie międzynarodowej.

W rozdziale drugim zatytułowanym *Mechanizmy wspólnotowej polityki zagranicznej* opisane zostały zewnętrzne polityki ekonomiczne realizowane w pierwszym filarze Unii Europejskiej. Autor analizuje kwestie terminologiczne oraz podstawy traktatowe stosunków zewnętrznych Wspólnoty. Zajmuje się także systemem decyzyjnym, a w nim rolą poszczególnych instytucji w realizacji polityk zewnętrznych.

Kolejny rozdział poświęcony został utworzonej na mocy Traktatu z Maastricht Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa (WPZiB) będącej drugim filarem Unii Europejskiej. Przeanalizowane zostały także podstawy traktatowe WPZiB, jej zadania, cele i instrumenty. Autor zwraca uwagę na charakter WPZiB, o którym obecnie decydują wyłącznie procedury międzyrządowe oraz wskazuje na małą efektywność tej polityki.

Rozdział czwarty ukazuje genezę i proces tworzenia nowego instrumentu WPZiB, jakim jest Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO). Ryszard Zięba podejmuje problem spójności i współdziałania Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony z NATO zastanawiając się „czy budując swoją zdolność operacyjną, Unia nie będzie dublować funkcji NATO w czasie prowadzenia operacji i jego potencjału wojskowego” (s. 124). Autor wskazując na głębokie podziały zarówno wewnątrz Unii Europejskiej, jak i w Pakcie Północnoatlantyckim dotyczące projektów powołania przez Wspólnotę własnych sił zbrojnych, uważa że „trudności powstałe na pierwszym etapie prowadzenia przez Unię Europejską EPBiO, zwłaszcza w porozumieniu się z NATO, poważnie podważyły wiarygodność tej nowej polityki i były źródłem wielu sceptycznych ocen w krajach europejskich, w tym wchodzących do Unii (s. 128)”.

Kolejne cztery części publikacji są analizą polityk zewnętrznych w ramach pierwszego filaru realizowanych przez Unię Europejską wobec wszystkich części świata. Rozdział piąty poświęcony jest partnerstwu transatlantyckiemu Europy i Ameryce Północnej. Przedstawiona została zarówno strategia polityki zagranicznej USA i Kanady wobec Unii Europejskiej po zimnej wojnie, jak i rola, jaką w dyplomacji piętnastki odgrywają Stany Zjednoczone i Kanada. W rozdziale szóstym szeroko opisana została polityka Unii wobec Europy Środkowej i Wschodniej w tym wobec wszystkich dziesięciu nowych członków, jak i strategia wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi. Autor uważa, że dla UE kraje regionu Europy Środkowej i Wschodniej są szczególnie ważnym partnerem ze względu na realizowaną strategię rozszerzenia, a Rosja i Ukraina traktowane są jako strategiczni partnerzy ze względów ekonomicznych i bezpieczeństwa.

W kolejnych rozdziałach poddano analizie stosunki zewnętrzne Unii z nieczłonkowskimi państwami śródziemnomorskimi z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu oraz postępowanie zjednoczonej Europy wobec takich regionów świata jak między innymi Afryka subsaharyjska czy grupa państw AKP (Afryki, Karaibów i Pacyfiku). Autor analizuje również uwarunkowania polityki zagranicznej Unii Europejskiej wobec Azji, szczególny nacisk kładąc na współpracę Wspólnoty z Japonią, Chinami, Indiami oraz Koreą Południową. Scharakteryzował także polityki UE wobec państw regionu Pacyfiku, Ameryki Łacińskiej i Południowej.

Tytuł ostatniego rozdziału książki jest pytaniem: *Czy Unia Europejska jest wszechstronnym i globalnym aktorem międzynarodowym?* Odpowiadając na nie Ryszard Zięba stwierdza, że: „Unia Europejska posiada atrybuty pozwalające jej być poważnym i wpływowym aktorem stosunków międzynarodowych. Jest potentatem ekonomicznym i silnym ośrodkiem oddziaływania na otoczenie zewnętrzne, nie tylko na kraje sąsiednie, ale i na odległe państwa i regiony świata” (s. 267). Autor ma jednak wątpliwości czy Unia Europejska jest obecnie wszechstronnym aktorem międzynarodowym, gdyż jej rola w dziele stabilizowania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego jest nadal słaba.

Do monografii dołączona została obszerna bibliografia obejmująca wykaz wszystkich pozycji wykorzystanych w publikacji, może ona pomóc w pogłębieniu wiedzy na temat polityki zagranicznej i stosunków zewnętrznych Unii Europejskiej.

Książka stanowi interesujące i pogłębione studium o Unii Europejskiej jako aktywnym uczestniku stosunków międzynarodowych. Ukazuje atrybuty międzynarodowe Unii Europejskiej oraz odgrywane przez nią role we współczesnym świecie, i to w aspekcie ekonomicznym, politycznym i w sferze bezpieczeństwa, a także jako atrakcyjnego ośrodka cywilizacyjnego i promotora wartości kultury europejskiej.

Łukasz Bartkowiak

WILLIAM NICOLL, TREVOR C. SALMON: *Zrozumieć Unię Europejską*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 2002, 688 ss.

Zrozumieć Unię Europejską jest obszerną publikacją napisaną przez dwóch wybitnych znawców problematyki europejskiej – Williama Nicolla (honorowy dyrektor generalny Rady Unii Europejskiej) i Trevora C. Salmona (wykładowca stosunków międzynarodowych w Katedrze Jeana Monneta Uniwersytetu w Aberdeen oraz w Kolegium Europejskim w Brugii). Celem, który przyświecał autorom „nie było przygotowanie rozprawy naukowej o teorii integracji” (s. 5), lecz w możliwie kompleksowy i wyczerpujący sposób przedstawienie najistotniejszych spraw dla zrozumienia Unii Europejskiej.

Książka składa się z przedmowy autorów, pięciu części podzielonych na dziewiętnaście rozdziałów, podsumowania oraz aneksów. Każdy z rozdziałów został potraktowany bardzo szczegółowo, a kwestie, które nie zostały objęte w publikacji znalazły odwołania w przypisach i bibliografii do prac, które w bardziej wyczerpujący sposób zajmowały się teoretycznymi zagadnieniami poszczególnych obszarów Unii Europejskiej.

Pierwszą część, zatytułowaną *Budowanie Unii Europejskiej* autorzy poświęcili historii integracji europejskiej. Zawiera ona analizy tła historycznego integracji europejskiej oraz próbuje odpowiedzieć na pytania czy proces integracji Europy Zachodniej był nieunikniony oraz czy będzie dalej kontynuowany. W rozdziale pierwszym *Na drodze do Traktatów Rzymskich* zostały opisane wszelkie próby integracji starego kontynentu, począwszy od pierwszych form współpracy takich jak: Czwórprzymierze z 1814 r. wiążące Austrię, Prusy, Rosję i Anglię; Liga Narodów powołana w 1919 r.; pakt Brianda – Kellogga z 1928 r., aż do powołania z inicjatywy Jeana Monneta i Roberta Schumana pierwszej Wspólnoty – Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali 9 maja 1950 r. Szeroko cytowane są słowa ojców założycieli zjednoczonej Europy, celów, które przyświecały przy podejmowaniu decyzji w sprawie zjednoczenia starego kontynentu: „Europy nie da się stworzyć natychmiast albo też realizując ściśle określony plan. Powstanie ona dzięki konkretnym działaniom, których pierwszym rezultatem będzie rzeczywista solidarność” – Jean Monnet (s. 23). Dalej autorzy przedstawiają kalendarium najważniejszych wydarzeń, które legły u podstaw Traktatów Rzymskich. Drugi i trzeci rozdział obejmuje kolejne etapy integracji europejskiej, aż do podpisania Traktatu o Unii Europejskiej w Maastricht i podjęcia decyzji o rozszerzeniu Unii na kraje Europy Środkowej i Wschodniej. We wnioskach do pierwszej części W. Nicoll i T. C. Salmon konstatują „jakie by nie były dobre strony oraz polityczna konieczność (...) należy stwierdzić, iż rozszerzenie spowoduje, iż Unia stanie się coraz bardziej heterogeniczna w porównaniu z homogeniczną Szóstką, która była także sobie bliska pod względem położenia geograficznego” (s. 95). Na koniec zadają pytanie o przyszłość rozszerzonej na wschód Europy: „Jeśli szóstkaomal nie uległa rozpadowi podczas kryzysu w latach 1965-1966 i nie udało jej się dotrzymać wielu terminów, w których miały być podjęte określone decyzje, a z kolei Dwunastka i Piętnastka nie poradziły sobie w latach 90., to jakie są szanse dla Unii Europejskiej złożonej z 21 lub więcej członków w nadchodzących latach?” (s. 96).

Druga część publikacji pod tytułem *Instytucje Unii Europejskiej* poświęcona została Parlamentowi Europejskiemu, Radzie Unii Europejskiej, Komisji Europejskiej, Europejskiemu Trybunałowi Sprawiedliwości i Sądowi Pierwszej Instancji oraz Trybunałowi Obrachunkowemu. Autorzy dużo miejsca